

DE LAATSTE GETUIGE

Hoe ik met de Brigade Piron België bevrijdde

Vic met zijn *battledress*, de uniformjas die hij tijdens de oorlog droeg.
(Jean Eykmans)

Victor Hannes

De laatste getuige

Hoe ik met de Brigade Piron België bevrijdde

Opgetekend door Yannick Verberckmoes

Met een voorwoord van Pieter Serrien

Horizon

© Victor Hannes, 2022
© Yannick Verberckmoes, 2022
© Reeks *De laatste getuige*: Pieter Serrien
Omslagontwerp: Beeldzorg, Herman Houbrechts
Vormgeving binnenwerk: Crius Group, Hulshout
Kaarten: Bart De Neve

ISBN 978 94 641 0249 9
ISBN 978 94 641 0250 5 (e-book)
D/2022/13.656/28
NUR 689

www.horizon.be
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Horizon is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Vertegenwoordiging in Vlaanderen

Overamstel Uitgevers België
Leopold De Waelstraat 17A
2000 Antwerpen

Vertegenwoordiging in Nederland

Overamstel Uitgevers
Paul van Vlissingenstraat 18
1096 BK Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle zorg die aan de samenstelling van de uitgave werd besteed, kan de redactie of de auteur noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze publicatie zou kunnen voorkomen.

Bij het achterhalen van de auteursrechten van de illustraties is met grote zorgvuldigheid te werk gegaan. Als er niettemin onvolkomenheden zouden worden geconstateerd, dan zal de uitgeverij daarvan graag op de hoogte worden gesteld.

Inhoud

<i>Voorwoord door Pieter Serrien</i>	7
Voorwoord door Victor Hannes: 75 jaar stilte	9
<i>Voorwoord door Yannick Verberckmoes: Vics verhaal</i>	12
De vlucht van de Heidehuizen	15
<i>De Engelandvaarders</i>	23
Micheldever Road 22, Lewisham	31
<i>Homegrown Chicory Ltd</i>	39
Leven en dood in den ast	45
<i>Belgisch dubbelspel</i>	55
Leamington Spa	67
<i>Dag der dagen: 6 juni 1944</i>	79
Aankomst in Arromanches	89
<i>Operation Paddle</i>	95
'Ah, les petits Belges'	103
<i>Verhaegen in Le Havre</i>	107
Brussel zonder begrafenis	111
<i>Hellemans' mooiste dag</i>	113
'Ik heb het aan mijn moeder niet durven vertellen'	121
<i>Market Garden</i>	125
Thorn	131
<i>Café Keyers</i>	135
Het Oorlogskruis	139

<i>De tweede Van Calck</i>	143
Amerikaanse tanks, 2 oktober 1944	145
<i>De natte hel van Wessem</i>	147
Desertie	151
<i>De aanval op wapenstilstand</i>	159
De begrafenis	167
<i>Reorganisatie</i>	171
Het einde	177
<i>De vergeten mannen</i>	183
Leven na '45	193
<i>Over mijn vader</i>	203
Dankwoord	209
Bibliografie	213
Lijsten	218

Voorwoord

Pieter Serrien

75 jaar geleden deed de jonge twintiger Vic Hannes het doosje met zijn oorlogsherinneringen op slot. Zijn leven lang probeerde hij de sleutel weg te gooien. Zo staat het lange zwijgen van Vic beschreven in het voorwoord dat hierna volgt. Net als Vic bleven talloze oorlogsgetuigen tientallen jaren stil over wat ze hadden meegemaakt. Hun ervaringen waren vaak te traumatisch om op te rakelen. Sommigen wilden na hun thuiskomst het oude leven opnieuw oppakken en het verleden achter zich laten. Anderen vonden hun persoonlijke herinneringen niet waardevol genoeg. In veel families bleven bovendien de conflicten tussen collaborateurs en verzetsleden voortleven, waardoor de oorlogsverhalen angstvallig werden doodgezwegen.

Zelfs de getuigen van de grootste verschrikking praatten jarenlang niet. Louis Boeckmans vertelde pas op het einde van zijn leven over Breendonk en de andere kampen. Eva Fastag deed haar verhaal alleen aan enkele onderzoekers, tot ze besloot dat iedereen op de hoogte moest zijn van wat er in de Dossinkazerne was gebeurd. Hun getuigenissen vormden de eerste twee delen van de boekenreeks *De laatste getuige*. Het is geen toeval dat Vic nu als derde aan de beurt is. Zijn verhaal heeft net zoals dat van Louis en Eva jarenlang veel te weinig aandacht gekregen. De meeste Belgische bevrijders en leden van Brigade Piron hebben immers nooit getuigd.

Vandaag is Vic bijna honderd jaar oud. Net als vele anderen wil hij nu wel vertellen. De jongere generaties vragen ernaar en de verhalen volgen. Vertellen is een bevrijding voor de getuigen, familieleden en vrienden. Maar ook mensen die de getuigen nooit hebben gekend, herkennen dit gevoel. Voor vele lezers is het verhaal van Louis een manier om eindelijk te begrijpen hoe een eigen familielid de kampen beleefde. Nakomelingen van Holocaustslachtoffers vinden bijvoorbeeld troost in het feit dat Eva hun dierbaren in Dossin heeft gezien en misschien trachtte te helpen. Ik ben ervan overtuigd dat ook Vic heel wat zal losmaken bij lezers die nooit de volledige verhalen van hun naasten hebben gekend.

Ik hoop dan ook dat met dit boek opnieuw een vergeten oorlogsepisode de aandacht krijgt die ze verdient. Ik nodig jou, lezer, uit om samen met reporter Yannick te luisteren naar de indrukwekkende getuigenis van Vic. Want dit verhaal is meer dan een oorlogsrelaas, het geeft ons een inkijk in de omgang met onze moeilijke geschiedenis. Hopelijk vind je daarna de moed om op zoek te gaan naar de verhalen uit jouw omgeving. Het is nog niet te laat om de laatste getuigen aan het woord te laten. Luister naar hen!

Pieter Serrien

Historicus en auteur van de twee eerste *De laatste getuige*-boeken over Louis Boeckmans (1923-2021) en Eva Fastag (1917-2021).

www.pieterserrien.be/delaatstegetuige

Voorwoord: 75 jaar stilte

Victor Hannes

Herdenkingen, vlaggen, medailles. Eigenlijk hebben ze me nooit veel gezegd. Toen de oorlog voorbij was in 1945 was ik blij dat ik naar huis kon, dat ik mijn leven kon opbouwen. Ik borg mijn uniform op in de kast en ik zei tegen mijn gezin dat niemand er mocht aankomen. Mijn herinneringen aan de weilanden van Normandië, de bevrijding van Brussel, de modder en de regen van het Nederlandse Thorn, stak ik ook weg. Ik deed mijn kistje met herinneringen op slot, om het zo te zeggen, en probeerde de sleutel weg te gooien.

Fons, mijn zoon, vroeg ernaar. Hij wilde weten wat zijn vader had gedaan in de oorlog. Wie mijn vrienden waren. Wat er met zijn grootvader in Engeland was gebeurd. Ik vertelde hem een paar dingen, maar hield het meeste voor mezelf. Als hij aandrong, zei ik dat hij moest ophouden. Het ging me niet. Op café had ik een vriend die me vaak op mijn schouder klopte. 'Ah, oude vuurkruiser', zei hij tegen mij. Ik lachte het weg.

Maar de laatste jaren merk ik dat er plots veel interesse is voor mijn verhaal. Hier in Meerhout heeft de oud-strijdersvereniging ter gelegenheid van de bevrijdingsfeesten enkele jaren terug een foto opgehangen van mijn makkers en mij in Thorn. Luitenant Rogge staat links, Leon Van Hellemont uit Kontich is de derde, Armand Matzewitz – die met zijn brilletje op – staat in het midden. Ikzelf sta rechts. We spelen met appels uit een boomgaard. Zo

Vic (uiterst rechts) samen met zijn makkers in Nederland.

is er een bal aan het rollen gegaan en raakte mijn verhaal bij enkele geschiedenisfanaten bekend. Philippe Dasseville, een kolonel op rust van het Belgische leger, kreeg interesse. Hij is me samen met Rudi Vandenweyer komen spreken voor een artikel in het blad van de Vriendenkring Bevrijding – 5 Linie. Binnen het leger zijn dat de erfgenamen van de Brigade Piron.

Dan is ook Kris Michiels langsgelkomen, de collectie-eigenaar van het museum over de Brigade Piron in Merville, Normandië. Hij heeft me geïnterviewd om een kleine film te maken, die hij daar zal vertonen. Het uniform dat zovele jaren in mijn kast heeft gehangen, heb ik aan Michiels geschonken, die het in het museum tentoonstelt. Het hangt er bij andere uniformen die mijn makkers zo lang geleden hebben gedragen. Via hem is VTM me zelfs komen spreken voor een korte reportage over de Britse zangeres Vera Lynn. Maar toen ik aan de cameraploeg vertelde hoe graag wij als soldaten naar haar stem luisterden, schoot ik vol. Ook de eerste keer dat ik

een interview gegeven heb, zat ik nadien nog in mijn eentje huilen, omdat de herinneringen weer bovenkwamen.

Michiels heeft me in contact gebracht met Yannick Verberckmoes, ik noem hem de reporter. Hij is zijn laptop aan het opstellen en zet zijn recorder aan. Het is voor het eerst dat ik mijn verhaal volledig uit de doeken ga doen. Fons is ook aangeschoven om te weten wat er nu precies gebeurd is. Het praten gaat me de laatste tijd wat beter af. Ik ga niet zeggen dat het deugd doet, maar ik heb wel het gevoel dat het me helpt om met die herinneringen om te gaan. Soms moet ik stoppen, omdat het verdriet me te machtig wordt. Dan kom ik even op adem en veegt Fons de tranen van mijn gezicht.

Veel vragen die de reporter mij stelt, zal Fons luid herhalen, omdat ik niet zo goed meer hoor. Spijtig genoeg zie ik ook niet goed, waardoor ik mijn oude makkers op de foto's niet kan herkennen. Op andere momenten moet ik hartelijk lachen, als ik denk aan alle meisjes die ik in Engeland heb leren kennen. Audrey Maynard, Polly Johnson, Ivy Webb en Margaret uit Birmingham. Zij brachten licht in die donkere tijd. Als ik hun namen uitspreek, voel ik me op slag weer negentien jaar, ben ik een trage wals of een quickstep aan het dansen.

Mijn relaas begint natuurlijk niet in Engeland, maar in Mol, op de Heidehuizen. Een gehucht waar bij wijze van spreken meer koeien dan mensen woonden in 1940. Mijn jeugd op de Heidehuizen is meer dan tachtig jaar geleden. Man man man, denk ik bij mezelf. *Waar is den tijd henne?*

Voorwoord: Vics verhaal

Yannick Verberckmoes

Als ik tegen vrienden vertel dat ik bezig ben aan een boek over de Brigade Piron, moet ik even uitleggen wat ik ermee bedoel. Enkele kernwoorden: Tweede Wereldoorlog, Belgen, bevrijding. Om het simpel te stellen zeg ik dus dat de Brigade Piron bestond uit mannen die tijdens de bezetting naar Engeland zijn gevlucht, er zijn opgeleid en vervolgens hebben deelgenomen aan de bevrijding van Frankrijk, België en Nederland.

De eerste Piron-veteraan die ik ontmoette was Jean Martial, toen ik in de zomer van 2019 samen met collega Douglas De Coninck een reeks maakte voor de krant *De Morgen* over de bevrijding van België, ter gelegenheid van de vijfenzeventigste verjaardag ervan. Op zijn zesennegentigste vertelde Martial heel geëmotioneerd over de jodelende menigte die de bevrijders in Brussel kwam ontvangen. Door met hem te spreken raakte ik volledig in de ban van de Brigade. Ik ging hem eind 2021 nog eens opzoeken met de vraag of ik over hem een boek kon maken. Maar de nu negenennegentigjarige man zei dat hij er helaas niet meer toe in staat was. Ik haalde mijn telefoon boven om hem een filmpje te laten zien over het interview, dat online door duizenden mensen is bekeken. Maar nog voor ik op play kon drukken, zei hij: '*Désolé, je suis aveugle*. Het spijt me, maar ik ben blind.' Ik gaf Jean nog een handdruk en stapte de kamer uit.

Om het Belgische *Band of Brothers*-verhaal te kunnen opschrij-

ven, zou ik op zoek gaan naar een andere getuige, die me over de Brigade Piron kon vertellen. Via Kris Michiels, de collectie-eigenaar en oprichter van het bunkermuseum over de brigade in het Normandische Merville, kwam ik bij de Kempenaar Victor Hannes. Een kwieke zevenennegentigjarige, die vlak voor Nieuwjaar zijn verhaal met me deelde. Die gesprekken vormden de basis voor dit boek. Het is zo opgevat dat hij in zijn hoofdstukken zijn persoonlijk relaas vertelt en ik in de andere commentaar geef om de belevenissen van Vic in een breder historisch kader te plaatsen. Historicus Pieter Serrien heeft dat concept bedacht. Hij interviewde Louis Boeckmans, een overlevende van Breendonk, Buchenwald en Dora, alsook de Joodse Eva Fastag, die tijdens de oorlog werkte als typiste in de Kazerne Dossin. Twee uitzonderlijke verhalen, waar Vic met dit boek dat van hem aan toevoegt.

Natuurlijk zijn de herinneringen na zoveel tijd vager geworden. Om Vics woorden precies te begrijpen heb ik er een pak documentatie en andere getuigenissen bij gehaald, die ik in de bibliografie nog kort zal toelichten. Vic kan zelf niet goed meer zien, de getuigenissen zelf lezen was dus geen optie. Ik heb ze na de gesprekken met hem aan zijn hoofdstukken toegevoegd en de uiteindelijke tekst naar hem en Fons gestuurd. Het is alsof ik zijn trillende hand heb vastgehouden bij het schrijven van zijn verhaal.

De getuigenissen heb ik in dit boek verweven door Vic er zelf over te laten vertellen. Ze vullen Vics gefragmenteerde herinneringen aan: om het troebele beeld als het ware scherp te stellen en van kleur te voorzien. Door die mist der tijd zullen sommige hoofdstukken sterk op andere getuigenissen leunen. Als Vic ergens fouten maakte, heb ik ze in zijn versie laten staan en vervolgens in het commentaarhoofdstuk toegelicht. Ik had ze gewoon kunnen corrigeren. Maar interessanter vond ik het om in de tekst mee te geven welke dingen hij zich verkeerd herinnerde en vervolgens op zoek te gaan naar een verklaring.

De bronnen die ik voor dit boek heb aangewend, zijn voor

een groot stuk geschriften die veteranen hebben nagelaten. Veel getuigenissen zijn verzameld op een gedenkwebsite over de Brigade Piron, die door Jean-Louis Marichal en Georgette Houbion wordt beheerd. Andere bronnen kreeg ik via familieleden van veteranen, via een comité van aficionado's en van Kris Michiels, die een nauwe vertrouwensband had met de oud-strijders en zich heeft ingezet om documenten, getuigenissen, uniformstukken en ander materiaal over de brigade samen te brengen. Dit boek is dan ook een papieren monument geworden. Niet enkel gewijd aan hen die nooit zijn teruggekeerd van het slagveld, maar ook aan diegenen die gedurende de decennia na de oorlog de herinnering in leven hielden, terwijl de samenleving de Brigade Piron vergat.

Van de 2300 mannen die in 1944 in Normandië ontscheepten, zijn er vandaag nog een handvol in leven. Vic is dus een van de laatste getuigen die nog over de brigade kan vertellen. Voor hij aan zijn taak begon, haalde zijn zoon Fons een fles Johnnie Walker uit de kast. 'Zo'n borrel, dat drink ik graag', zei Vic. Hij nam het glas met twee handen vast, bracht het aan zijn lippen en zou dan uren volpraten over ervaringen, die hij zo'n vijfenzeventig jaar geleden in stilte had begraven.

De vlucht van de Heidehuizen

Victor Hannes

Op sommige kaarten zijn de Heidehuizen niet eens te vinden. Het is een gehucht op een paar kilometer van Mol, in het hart van de Kempen. Tussen de bossen en de boerderijen heb ik mijn jeugd doorgebracht. In 1940 had het leven voor ons op de Heidehuizen nog veel weg van dat van onze voorouders. Auto's waren er niet. De boeren vervoerden hun oogst met paard en kar, over wegen die niet veel meer waren dan karrensporen. Maïs kenden de boeren nog niet. In de velden zaaiden ze vooral koren en spurrie, een gewas dat ze ook aan hun beesten konden geven.

Toen ik nog klein was – ik spreek dan over de jaren dertig – hebben we echt armoede gekend. De wereld kreunde toen onder de Grote Depressie. Ik kan me nog heel goed voor de geest halen hoeveel honger we toen hadden. Mijn moeder bakte twee eieren voor de vier kinderen. Mijn ouders kozen er toen vaak voor om ons toch maar iets te geven en hielden niks over voor zichzelf. Zij moesten bij wijze van spreken de pan uitlikken. Mijn vader – een mijnwerker, zoals de meeste mannen in onze streek – was de enige kostwinner. Van zijn loontje moest hij vier kinderen voeden.

Veel van ons eten verbouwden we dan maar zelf, net als al onze buren. Achter elk huis graasde het vee en in de moestuintjes groeiden er kolen, aardappelen, erwten en wortelen. Elke avond trok ik erop uit om klaver af te snijden, en dan liep ik door het pikdonker

naar huis om er mijn konijntjes mee te voederen – van straatverlichting hadden we zeker nog niet gehoord. Die konijntjes gingen in de pot als ze dik genoeg waren. Dan hadden we eindelijk een goed stukje vlees. Eén keer per jaar was het echt feest ten huize van de familie Hannes. Dat was wanneer we een vetgemest varken slachtten.

We leenden van onze buren een kuip, waar we het vlees in pekelden, zodat het lang mee zou gaan. Als we dan eens groene stoemp met spek konden eten – ‘gruune petezzi’ in ons dialect – waren we heel gelukkig. Omdat wij hun kuip konden gebruiken, kregen de buren van ons als bedanking een stukje vlees. Er was veel onderlinge solidariteit bij de mensen op de Heidehuizen. Niemand maakte er een probleem van om werktuigen uit te lenen en iedereen hielp elkaar om de gewassen te oogsten die ze zelf verbouwden.

Eens alle kinderen van ons gezin aan het werk waren, hadden we door die vijf inkomens niets meer tekort. Omdat er voor kinderen als ik toch geen kansen waren om verder te studeren, ben ik maar tot mijn veertiende naar school geweest. Zo erg vond ik dat niet, want de vakken zeiden me niet zoveel. In vergelijking met mijn broer Frans en mijn twee zussen was ik redelijk lomp. Zij hebben allemaal een kroontje gehaald in de lagere school. Dat kreeg je toen als je op het einde van het schooljaar de eerste was van de klas. Ik heb vooral veel straf moeten schrijven.

Mijn zus Stephanie, we noemden haar ‘Stif’, was een opgewekte brunette. Zij was mijn oudste zus en probeerde me altijd wat te beschermen. Maar op school kreeg ze het soms hard te verduren door de nonnetjes die haar lesgaven. Zij waren eigenlijk tegen de voltallige familie Hannes, omdat ze wisten dat mijn broer en ik muziek speelden bij de socialistische harmonie, in het Volkshuis van Mol. We lieten de pesterijen over ons heen gaan, tot Stif op een dag wenend thuiskwam, nadat een non haar er weer eens had uit gehaald. Mijn vader is dan in een colère geschoten en riep: ‘Ik zal die witte kappen eens van hun bol slaan!’ Hij stond op het punt

om naar de school te lopen, maar mijn moeder heeft hem gelukkig kunnen bedaren. Zo was mijn vader: hij had een goed hart, maar een kort lontje. Elke zaterdag na zijn werk kwam hij mijn broer en mij ophalen van de repetitie in het Volkshuis. Ik was een trommelaar en Frans een klarinettist. Mijn vader sloeg dan altijd een praatje met de dirigent, om te vragen hoe zijn zonen het deden in de muziekvereniging.

Samen met Frans ben ik in de glasfabriek in Mol-Gompel gaan werken. Ik was een 'gamin': mijn taak was het om glazen platen rond te dragen. Mijn twee zussen hadden toen ook elk een job. Stephanie werkte in de spinnerij van Van Iersel. Mijn jongere zus Maria-Theresa, we noemden haar 'Mit', ging poetsen. Zij was, anders dan Stephanie, eerder schuchter en teruggetrokken. Aan mijn moeder, die niet kon lezen of schrijven, was het dan om het huishouden te doen. Ze herstelde met naald en draad onze kleren en ze zorgde voor ons 'koeike', dat ze in de berm langs de weg liet grazen. De burens kwamen vaak bij ons aankloppen met een kannetje om wat melk of boter te vragen – daarvan hadden we door ons koeike altijd genoeg.

Alfons Hannes, de vader van Vic.

Rosalie Wouters, de moeder van Vic.

We hadden dus wel een koe, maar geen radio thuis. Het nieuws ging toen nog vaak van mond tot mond. Ook toen de oorlog uitbrak, hebben we dat vernomen omdat de mensen erover vertelden. Het Duitse leger had de grens overschreden, hoorden we. Aan de overkomende vliegtuigen konden we zien dat het echt begonnen was. De Messerschmitts en de Stuka's luidden met hun geraas voor ons de Duitse blitzkrieg in.

De aanblik van die vliegtuigen boezemde angst in bij mijn vader. Waarschijnlijk omdat de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog bij hem nog vers in het geheugen zaten. Hij was al achttien toen de Duitsers de eerste keer ons land binnenvielen. Hij had zijn besluit gemaakt, zei hij. We moesten ons klaarmaken voor vertrek. We zouden niet wachten tot de Duitsers op onze voordeur kwamen kloppen. Ook mijn broer Frans was zich aan het klaarmaken, maar hij was opgeroepen voor het leger. Alle jonge mannen van zestien tot vijfendertig moesten zich melden voor de dienst. Die opgeroepen moesten eten voor achtenveertig uur, ondergoed en toiletgerief meenemen.

Frans kreeg de opdracht om zich te melden in Eeklo. In mei 1940 was ik nog te jong, maar het scheelde maar een paar maanden, dus

ging ik aan mijn vader vragen of ik soms mee moest met mijn broer. ‘Nee’, zei hij. ‘Jij blijft bij mij.’ Dat was ergens een opluchting, want ik kan niet zeggen dat ik zin had om bij het leger te gaan. Na ons afscheid is mijn broer met enkele jongens uit ons gehucht, die ook opgeroepen waren, samengekomen in het huis van Vic Willekens. Ik heb hem dan niet meer gezien.

Ik weet niet meer in hoeverre ik op die dag in mei beseftte dat we ons oude leven moesten achterlaten. We liepen naar buiten en er vormde zich spontaan een groep vluchtelingen uit de Heidehuizen die in de richting van Frankrijk trok. Het waren mensen die ik meestal met hun bijnaam kende: de ‘Witte Lose’, ‘Mie Lou’, om er maar een paar te noemen.

Onderweg sloten er zich ook nog mensen uit Hulsen aan, een deel van de gemeente Balen.

Er was een klein meisje bij, Lisette. Zij was de dochter van Jules, de broer van Mie Lou, en zijn vrouw, Maria Claes. Lisette leeft nog. Zij is vandaag een kranige vrouw van in de tachtig (84). Maar zij was toen nog te jong – twee jaar – om zich te herinneren hoe we die dag zijn vertrokken.

Er zijn foto’s genoeg die tonen hoe de Belgische bevolking toen vluchtte. Sommige mensen gingen op weg met een auto, anderen te voet terwijl ze een zak droegen met wat ze nodig hadden. Rugzakken waren er nog niet. Wie een valies had, nam ze mee. Anderen stopten hun kleren in een ‘patattenzak’ of wikkelden ze in een tafelkleed.

Ook een fiets was nog zeldzaam. Maar mijn vader, Stephanie en ik hadden er elk één. Ik zag mensen die hun fiets gebruikten om bagage te dragen. Maar wij hadden een andere taak. Aan ons was het om voorop te gaan en in een nieuwe stad te vragen of we ergens konden slapen en of er iemand misschien een boterham had voor ons. Als het geen probleem was om te blijven, legden ze ons op de grond te rusten.

We zijn eerst naar Eindhout gereden, achter het Albertkanaal, waar het Belgisch leger zijn verdedigingslinie had opgeworpen. Aan

het Albertkanaal heeft onze hele groep een nacht geslapen. Tijdens onze vlucht kwamen er nog heel de tijd Duitse vliegtuigen over, die over ons heen scheerden. Als de Stuka-duikbommenwerpers een aanval deden, maakten ze een speciaal geluid dat leek op een hels gehuil. We zijn dikwijls in de gracht moeten springen, omdat de Duitsers vanuit de lucht ook op de vluchtelingen schoten.

Heel België trok samen naar West-Vlaanderen, zo leek het, om langs steden zoals Ieper en Poperinge de Franse grens over te steken. In Ieper was het één grote chaos door alle vluchtelingen die er samentroepen. Belgische militairen gaven ons te kennen dat we naar Rouen moesten doorreizen. Wij besloten om hun instructies te volgen. Alle vrouwen en kinderen zouden ze met de vrachtwagen daarheen brengen. Dus konden mijn moeder en Mit even rusten voor ze ons achterna zouden komen.

Mijn vader, mijn zus Stephanie en ik zijn op onze fiets gesprongen om vooruit te rijden. Het was niet niks om die 230 kilometer te overbruggen. Uitgehongerd en compleet uitgeput kwamen we in de stad aan. Misschien was het omdat de mensen medelijden met ons hadden, maar we kregen direct eten. De Fransen waren vriendelijk voor ons, echt waar. Maar van de vrachtwagens met Mit en mijn moeder was er in Rouen geen spoor. Zij hadden er toch al moeten zijn, dacht ik. De Fransen die we tegenkwamen, spraken we erover aan. ‘Camions?’ Niemand had iets gehoord of gezien.

We waren gescheiden, wisten van niets en toch hebben we toen besloten om verder te reizen. We moesten altijd maar vooruit en vooruit... In Rouen zijn we samen met nog andere mensen van de Heidehuizen de trein op gestapt zonder nieuws over Mit of mijn moeder. Toen de deuren opengingen, stonden we in Cherbourg. Dat was zeer tegen de zin van mijn vader. Hij wilde naar het zuiden van Frankrijk, nu zaten we nog meer in het noorden.

Voor mij was het in Rouen de eerste keer dat ik op een trein stapte, in Cherbourg de eerste keer dat ik de zee zag. Ik zag er een hele hoop soldaten en vluchtelingen. Er lagen twee schepen in de

haven, die net Britse soldaten hadden afgezet en ons zouden opladen. Ik weet niet meer wat de naam van ons schip was. Ik weet wel nog dat het geen marineschip was maar een passagiersboot. Ik geloof dat er op het dek wel afweergeschut was gemonteerd om het te beschermen tegen Duitse vliegtuigen.

Eens we het haventerrein binnen waren, mocht niemand er nog af. De Fransen hadden schrik voor wat we indertijd ‘de vijfde colonne’ noemden. Spionnen die zich tussen de vluchtelingen zouden mengen. Wat de bestemming van het schip was, wisten we nog niet toen we aan boord gingen.

De passagiers waren allemaal onzeker, droevig. Gaandeweg beseften we pas dat het schip koers zette naar Engeland. Naar de haven van Southampton, waar beambten onze naam op kaartjes schreven. Wij zijn op 21 mei 1940 aangekomen. Ongeveer een week voor het Belgische leger zich in eigen land overgaf.

De Britten brachten de hele horde Belgische vluchtelingen met de trein naar Londen, waar ze ons verzamelden in cinema Crystal Palace. Toen wij er aankwamen, stonden er schildwachten aan de deur, duidelijk omdat ook de Britten schrik hadden van spionnen. We werden gefouilleerd en moesten onze papieren laten zien.

De inlichtingendiensten wachtten ons binnen al op om vragen te stellen. Er waren ook dokters die medische controles uitvoerden. Na Crystal Palace stuurden ze ons alweer de trein op, deze keer naar een groot park in Londen, dat volledig was afgesloten, zoals ik het mij herinner. We kregen er families toegewezen die ons onderdak zouden bieden. In kleine groepjes gingen we er dan naartoe.

Over mijn moeder, zus en broer wisten we nog steeds niets. Later heeft een van de jongens die bij mijn broer was zijn getuigenis laten optekenen. Het groepje van mijn broer zou via Geel, Turnhout, Antwerpen en Gent – waar ze ook zijn gebombardeerd – tot in Eeklo zijn geraakt. Waar Frans nog geweest is, weet ik niet. Maar vechten tegen de Duitsers heeft hij nooit moeten doen. Waarschijnlijk is hij, zoals veel van die opgeroepen jongens, een tijdlang op

de dool geweest. Bij zijn terugkeer is hij niet direct naar ons thuis gegaan, maar naar onze nonkel Seppe, een broer van mijn vader.

Frans, mijn zus Mit en mijn moeder heb ik de volgende vier jaar niet meer gezien. Pas veel later heb ik vernomen dat ze moedeloos waren teruggekeerd naar de Heidehuizen. Hun zwerftocht heeft zes of zeven weken geduurd. 'Er was van alles in huis kapot', vertelden ze. 'We zagen direct dat er plundersaars binnen waren geweest.'

In een boek over de Heidehuizen staat dat de mensen toen elke dag samenkwamen rond de kapelletjesboom om te bidden voor een behouden thuiskomst van de 'vermisten', zoals ze ons noemden. Ze beloofden aan God dat ze te voet naar Scherpenheuvel zouden trekken als hij hun gebeden inwilligde. Dat wij veilig en wel in Engeland zaten, wisten ze in het begin nog niet.

REGISTRATION CERTIFICATE No. <u>944807</u>	
ISSUED AT <u>Bow Street</u>	Nationality <u>Belgian</u>
ON <u>15 June 1940</u>	Born on <u>11/11/1912</u> at <u>Lommel</u>
NAME (Surnames first in Roman Capitals) <u>PAUWELS, Marie Pauline</u>	Previous Nationality (if any) .....
ALIAS	Profession or Occupation <u>Nil</u>
Left Thumb Print (if unable to sign name in English Characters).	Single or Married .....
PHOTOGRAPH	Address of Residence <u>1, Brookbank Road, S.E.13</u>
	Arrival in United Kingdom on <u>21/5/1940</u>
	Address of last Residence outside U.K. <u>29, Hulsan Balen, Neet</u>
Signature of Holder <u>PAUWELS Marie</u>	Government Service .....
	Passport & other papers as to Nationality and Identity. <u>Belgian Card of Identity No 22654 issued 31/11/30 at Balen - Neet</u>

Document van moeder Lisette, waarin staat dat ze aangekomen is in Engeland op 21 mei 1940.

De Engelandvaarders

Yannick Verberckmoes

Op de eerste dag van de Duitse invasie was het al druk in de Kempense hemel. Het vliegveld van Schaffen, vlak achter het Albertkanaal, was een belangrijk militair doelwit. Op 10 mei 1940, rond halfvijf 's ochtends, kwamen drie Heinkel III-bommenwerpers rakelings boven de bomen aangevlogen. Zij wierpen lichte brandbommen af en beschoten het personeel op de grond. Er volgden zes golven van bommenwerpers, die het vliegveld volledig in de as legden.

Al in de eerste uren van operatie Fall Gelb, de codenaam voor de Duitse inval, bleek dat België niet opgewassen was tegen Hitlers Wehrmacht. Puur qua getallen was het Belgische leger enorm sterk in 1940: er waren op 9 mei 1940 616.000 mannen onder de wapens. Maar het ontbrak de Belgen aan moderne bewapening en communicatiemiddelen om het leger efficiënt te kunnen inzetten. Het Belgische leger was niet voorbereid op een snelle Duitse aanval met tanks en vliegtuigen.

Vic heeft toen geluk gehad dat hij nog net geen zestien was. Anders moest hij met zijn broer meegaan, die was opgeroepen voor de werfreserve van het Belgische leger. Daarvoor werden, zoals Vic vertelt, alle niet-gemobiliseerde mannen tussen zestien en vijftendertig opgeroepen. Op tien mei kregen de jongens in Limburg en de Kempen het bericht. Zij zouden verzamelen in Eeklo – in het geval van Frans – en in Ertvelde. Na 10 mei verschoof de verzamel-

plaats voor de rekruten in andere provincies naar Roeselare, Ieper en Poperinge.

Die opgeroepen jongeren zijn de geschiedenis ingegaan als de CRAB's. Die naam kregen ze omdat ze zich naar de Centres de Recrutement de l'Armée Belge moesten begeven. Ook al klonk het officieel dat mannen tussen zestien en vijfendertig zich dienden te melden, toch waren de meesten die erop gingen in de praktijk tussen zestien en achttien. Mannen die ouder waren dan achttien waren voordien doorgaans al gemobiliseerd. De tieners die gehoor gaven aan de oproep gingen samen met broers of dorpsgenoten op pad richting het grote avontuur. In totaal waren de CRAB's naar schatting met 332.000.

Het idee was om de jongens naar Frankrijk over te brengen, zodat ze er een militaire opleiding konden krijgen. Maar in de praktijk kwamen de CRAB's terecht in de chaos van de vluchtelingenstromen. Net als de familie Hannes begaf een deel van de Belgische bevolking zich toen naar Frankrijk. Twee miljoen Belgische vluchtelingen zijn in de meidagen van 1940 naar het buurland getrokken.

De jonge CRAB's kregen in Frankrijk te horen dat ze zich in Rouen opnieuw moesten verzamelen. Van daar zijn ze naar het zuiden van Frankrijk vervoerd. Die groep CRAB's in Frankrijk was volgens schattingen nog met 150.000. In principe was dat aantal zeker groot genoeg om een nieuw Belgisch leger mee op te richten. Maar die plannen zijn destijds door de feiten ingehaald.

Ongeveer een week nadat Vic in Engeland aankwam, gaf het Belgisch leger zich al over. Op dat moment begonnen de Britten hun Expeditionary Force al te evacueren vanop de stranden van Duinkerke. Er was toen geen kans meer om de Belgische CRAB's ook nog naar Groot-Brittannië over te brengen of om hen in Frankrijk op te leiden voor de strijd. Zonder Britse steun kon het Franse leger de Duitse overmacht niet aan en een maand later, op 22 juni, gaven ook de Fransen zich over.

De meeste Belgische vluchtelingen en de CRAB's zaten daar-

door vast en keerden in de volgende maanden moedeloos terug naar België. De families van de Heidehuizen behoorden tot een heel kleine minderheid die Het Kanaal op tijd zijn over geraakt. Tijdens de oorlog zouden er maar zo'n 15.000 Belgische vluchtelingen in het Verenigd Koninkrijk aankomen. De meesten – 63 procent – waren vrouwen en kinderen.

Het is heel merkwaardig, maar uit de getuigenissen van enkele jongens die een paar jaar later in dezelfde eenheid zijn terechtgekomen als Vic, blijkt dat ze in de meidagen van 1940 een gelijkaardig traject hebben afgelegd. Zij gingen ook in Cherbourg aan boord van een schip en kwamen in Groot-Brittannië aan. Leon Diddens, een sergeant in Vics peloton, vertrok met een aantal jongens uit Mechelen. Marcel Hellemans, die als stukoverste van een antitankkanon nog het oorlogskruis zou krijgen, vertrok met zijn vrienden uit Kontich. Die jongens waren anders dan Vic wel CRAB's.

In die chaotische meidagen passeerden ook zij Ieper op hun tocht naar Frankrijk. In hun getuigenissen spraken ze over de bombar-

Frans Goovaers.

(Collectie Koninklijke Kring voor Heemkunde Kontich)

Leon Van Hellemont.
(Collectie Koninklijke Kring voor Heemkunde Kontich)

Marcel Hellemans.
(Collectie Mireille Hellemans)

dementen die ze onderweg meemaakten. Diddens vertelde dat de Duitsers 'paaseieren' hebben laten vallen op het station van Ieper-Voormezele. Hellemans is ook in Ieper geweest. Maar hij had met

zijn groepje in het station van Gent-Sint-Pieters al kennismemaakt met de Luftwaffe.

Dat bombardement – 13 mei om halfnegen 's avonds – is dan weer heel goed beschreven door Alfons Hermans, nog een andere CRAB uit Kontich, die naar Gent trok. Vierenvijftig jaar later pende hij zijn herinneringen neer in een boek over de bevrijding van Kontich:

Op een gegeven ogenblik verschenen drie zware Duitse bommenwerpers tamelijk laag in de verte. Ze kwamen maar altijd nader en nader. Plots begon het afweergeschut te kletteren. Die Franse soldaten stonden namelijk met hun wagens, kanonnen en afweergeschut schietensklaar op hun platte treinwagen.

Er waren wel twintig mitrailleurs die kletterden. Men kon de kogels goed volgen want ze gloeiden. Ze vlogen dicht bij de vliegtuigen en die moeten zeker beschadigd geweest zijn. Maar plots liet de middenste der drie vliegtuigen een tiental bommen vallen, brandbommen geloof ik. We konden ze goed volgen. Ze kwamen vlak boven ons hoofd maar vlogen verder door.

Het afweergeschut kletterde uit alle macht, en we wisten van schrik niet waar kruipen in onze [trein]wagen, we liepen van hier naar daar. Een trein die wat verder stond vloog in brand en naar het schijnt werd de machinist gewond. Bij ons was er niemand gewond, van heel de trein niet.

Uit angst voor de bombardementen besloten Hellemans en zijn vrienden nadien om geen trein meer te nemen. Ze zijn grotendeels te voet tot in Ieper gegaan. Eens in Frankrijk reisden ze wel weer per spoor. In het oosten van Frankrijk zaten de treinen nog vol met op elkaar gepakte Belgische vluchtelingen. Maar als ze verder naar het westen reden, kwam er in de coupés meer plaats vrij.

Volgens de Kontichnaren haalden Franse marinesoldaten in blau-

we uniformen hen van de trein toen ze in de Cherbourg aankwamen. De soldaten hadden een bajonet op hun geweer en riepen: *'Allez, sortez!* Hellemans vertelde dat hij er voor het eerst Engelse kost kreeg: bonen met tomatensaus. Het haventerrein was, zoals Vic ook vertelde, afgesloten. Eens binnen, mocht niemand nog naar buiten. Precies omdat de Fransen vreesden dat er spionnen tussen de vluchtelingen zouden zitten.

Op het schip moesten de mannen boven op het dek plaatsnemen. Vrouwen en kinderen benedendeks, zo vertellen de Kontichnaren. Zij zijn op 20 mei vertrokken, rond de middag. De zon scheen en de zee was kalm, dus onder andere omstandigheden was het een prachtige zeereis geweest. Om een uur of vijf heeft Hellemans zijn eerste voet op Brits grondgebied gezet. Diddens zei dat hij op 21 mei met het schip City of Link in Southampton is aangekomen. Hij stak het kanaal dus op dezelfde dag over als Vic.

In de getuigenissen is ook sprake van de cinemazaal, Crystal Palace, waar de vluchtelingen door de Engelsen zijn ondervraagd. Dat gebouw bestaat trouwens nog steeds. De bioscoop is enkele jaren geleden gerenoveerd tot een 'luxecinema' en biedt nu sofa's in een interieur met neoklassieke zuilen. Na de passage langs de cinema zijn de vluchtelingen met de trein overgebracht naar een verzamelplaats – Diddens sprak in een interview over het befaamde Wembley Stadium – waar ze gastgezinnen kregen toegewezen.

Omdat de Britten voor Hellemans en zijn vriend Frans Goovaers eerst geen plaats vonden, sliepen ze een nacht bij de brandweer van Hendon, in het noordwesten van Londen. Hellemans kwam dan met Goovaers terecht bij een gezin in Burnt Oak, district Edgware. De jongens uit Kontich, die zonder ouders in een vreemd land waren, vonden het bijzonder pijnlijk dat de Britten hun groepje uit elkaar trokken. Leon Van Hellemont, nog een andere Kontichnaar, belandde namelijk in Mill Hill.

De meeste vluchtelingen kwamen net als de families van de Heidehuizen en de jongens uit Kontich in 1940 terecht in Londen.

Sergeant-majoor Leon Diddens in zijn uniform.
(Collectie Jan Diddens)

Maar de oorlog haalde hen er in. Na de zomer van 1940 begonnen de Duitsers ook de Britse hoofdstad systematisch te bombarderen. Vanwege het gevaar van die bombardementen hebben de Britten de vluchtelingen toen verspreid over heel het land. Na de herfst van 1940 verbleef nog een derde van de Belgen in de hoofdstad. De anderen kwamen terecht in honderden Britse dorpen en steden.

